

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 495/1-Х/8 01.04.2010. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 01.04.2010. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ЦЕТИЊСКА ЕПАРХИЈА ОД 1499. ДО 1852. ГОДИНЕ, докторанда Милице Ђорђевић.

За ментора је одређен проф. др Војин Дабић.

Доставити: 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Весна Димитријевић
---	--

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/1693
(број захтева)
7.04.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Цетињска епархија од 1499. до 1852. године

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милица (Рајко) Ђорђевић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Нишу

Година дипломирања: 2002.

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране мастер рада: —

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 1.04.2010.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

Образложење предлога теме докторске дисертације

Цетињска епархија од 1499. до 1852. године

Предмет истраживања

Предмет истраживања је Цетињска епархија као институција, њена организација, улога и значај у историји Црне Горе и историји српског народа у периоду од 1499. до 1852. године, тј. од пада Зете под турску власт до проглашења Данила Петровића за књаза. Од 1482. године, када је почео да плаћа харач султану, до 1496. године Иван Црнојевић је био у вазалном односу према Турцима. Област Ивана Црнојевића прикључена је Скадарском санџаку 1499. год. и у његовом саставу била до 1513. године када је издвојена у посебан санџак, а Скендер-бег Црнојевић постављен за црногорског санџак-бега. Укинута су спахијаски тимари, а становништво добило статус филурџија.

Зетска епископија је основана после добијања аутокефалности српске цркве 1219. године. После уздизања српске цркве на ранг патријаршије 1346. год. Зетска епископија уздигнута је на ранг митрополије. Седиште Зетске митрополије до XV века било је на Превлаци Светог Архангела Михаила код Тивта у манастиру Св. Архангела Михаила. До пресељења на Цетиње 1485. године, седиште епископије налазило се у манастиру Св. Марка, Пречистој Крајинској, манастиру Врађина и манастиру Св. Николе на Ободу. Од 1485. године Зетска епископија се назива Цетињска, а Цетињски манастир, као седиште епархије, стиче велики значај. Цетињски манастир ја посвећен рођењу Богородице и био је рушен више пута. Због разарања Цетињског манастира у XVIII веку (1692, 1712. и 1785. године) цетињске владике су повремено боравиле у манастиру Стањевићи у Маинама. Од 1808. године. цетињске владике стално бораве у Цетињском манастиру.

Према Нићифору Дучићу граница Старе Црне Горе била је од Сутормана на југу, па брдима између Црмнице и Паштровића, па између Паштровића, Маина, Брајића и Побора до Грбља; од запада поред зида Котора па изнад Доброте, Љуте, Ораховца, Рисна и Леденица; од севера преко планине Ситнице, између Грахова и Цуца на

Стоспуде, Пусту Лисац и Алигунар; од истока планином Лаством на Гарач, па брдима изнад Сушице, па испод Комана до Љешкопоља, па изнад Жабљака и Додоша преко поља и Скадарског језера до Сутормана. Бранислав Ђурђевић наводи да је Црна Гора у XVI веку обухватала област којој су границе биле: на северу племенске границе Пјешиваца, Кчева и Цуца, на западу границе Катунске нахије са Поборима, Брајићима и Маинама, југозападно и југоисточно границе Црмничке и Ријечке нахије, а на истоку десна обала Мораче и Зете. Област је била подељена на 4 нахије: Катунску, Ријечку, Љешанску и Црмничку. Црногорском санџаку је, као засебна област где су се налазиле султанове солане, припадао и Грбаљ. Пожаревачким миром 1718. год. Грбаљ, Маине, Побори и Брајићи припали су Млетачкој Републици.

Предмет истраживања биће територијална јурисдикција Цетињске епархије. Територија коју је обухватала област Црне Горе није се у потпуности поклапала са територијом која је била под јурисдикцијом Цетињске епархије. Јурисдикција Цетињске епархије у Боки Которској биће посебно питање у овом раду, као и питање титулатуре цетињских владика. Цетињске владике различито су се потписивале и ословљавале. Владика Ромил (око 1530- око 1551) назива се *владика ромил цетињски; епискуп Ромил Црније Гори и Приморја*. Владика Рувим (око 1593- око 1640) потписује се као *епискуп и владика*. Данило Петровић (1697-1735) потписивао се као *Данил, владика Цетињац, божјијеју милостију митрополит скендеријски и приморски, или Данил владика цетињски* итд. Сава Петровић (1735-1782) називао се *бискуп Сава скандаријски и приморски; митрополит Сава скандаријски и приморски*; Василије Петровић (1750-1766) ословљава се *епископ цетињски, скендериски и приморски и трона сербскога ексарх Василиј Петровић; митрополит черногорски, скендериски и приморски и трона сербскога ексарх Василиј Петровић; митрополит Василиј Петровић Черне Горе, и Приморја, Зете и Скендерије* итд. Петар I Петровић (1782-1830) потписује се као: *митрополит черногорски Петар Петровић; митрополит черногорскиј, скендерински, и приморски, и ордена свјатаго Александра Невскога кавалер Петар Петровић* итд. Петар II Петровић (1830-1851) служио се титулама *архимандрит черногорски Петар Петровић; архимандрит черногорски и брџки Петар Петровић; владика црногорски и брдски Петар Петровић* итд.

Зетска епископија, касније Цетињска, по црквеној јурисдикцији, од оснивања била је у саставу Српске патријаршије. После укидања Пећке патријаршије 1776. године српска црква под турском влашћу била је подвлашћена Цариградској патријаршији. Посебно питање у овом раду биће положај Цетињске епархије, као једне

од епархија српске цркве, у односу на Цариградску патријаршију, после укидања Пећке патријаршије.

Цетињске владике су за живота одређивале наследника. Владике и њихове изабране наследнике бирао је црногорски збор, а хиротонисао их је пећки патријарх. Од 1697. до 1851. године владике су биле из куће Петровић-Његош, изузев у периоду од 1782. до 1784. године када је владика био Арсеније Пламенац. Владика Данила је хиротонисао патријарх Арсеније III 1700. године у Сечују. Даниловог наследника Саву Петровића хиротонисао је на Цетињу патријарх Мојсије Рајовић приликом канонске посете Цетињској епархији. За свог наследника Сава је одредио Василија Петровића кога је хиротонисао патријарх Атанасије 1750. године и доделио му звање *егзарх српског престола*. Василије Петровић је преминуо 1766. године, исте године када је укинута Пећка Патријаршија. Патријарх Василије Бркић је, боравећи у Црној Гори, 1768. године за владикау посветио Арсенија Пламенца, сестрића владике Саве. Петра I хиротонисао је карловачки митрополит Мојсије Путник у Сремским Карловцима 1784. године. Наследник Петра I, Петар II, хиротонисан је у Петрограду 1833. године. Смрћу Петра II 1851. године и проглашењем Данила за књаза 1852. године завршила се владичанска, а почела световна власт породице Петровић.

Циљ истраживања

Циљ истраживања јесте да се што потпуније сагледа Цетињска епархија као институција и њен значај у периоду од 1513. до 1852. године.

Посебно питање биће утврђивање територијалне јурисдикције Цетињске епархије и њене унутрашње организације. Нарочито ћемо обратити пажњу на питање јурисдикције у Боки Которској. Истражићемо и покушати да утврдимо приходе епархије и манастирске поседе. Поседи манастира увећавали су се и завештањима верника, давани су и новчани зајмови, а као залог добијана су на коришћење имања задужених. Под одређеним условима изнајмљивани су и манастирски објекти. Обрадићемо и питање односа турске власти према епархији и манастирским поседима.

Од доласка Петровића - Његоша за владике, поред духовне, поставља се питање световне власти владика. Овом проблему ћемо посветити посебну пажњу. У оквиру овог проблема обрадићемо и питање гувернадурства. За односе владика и гувернадуре везана је и појава Шћепана Малог (1766-1773). Гувернадурство је уведено у XVIII веку под утицајем Млетачке Републике. Фебруара 1717. године главари Катунске нахије, на челу са Вукадином Вукотићем, упутили су у Млетке делегацију која је преговарала о примању млетачке заштите. Успостављена је институција гувернадуре који је примао плату од Млетачке Републике. Сличност између установе владичанства и гувернадурства је у томе што су обе биле изборне(у почетку из племена Катунске нахије, а касније из фамилије Радоњић и Петровић- Његош) и обе су биле из Катунске нахије. Од почетка је долазило до сукоба између гувернадуре и владике. Године 1770. владика Сава и Збор издали су диплому гувернадуре Јовану Радоњићу, којом се гувернадуре даје врховна власт у Црној Гори, а он се потписивао „губернатор над свом Црном Гором“. Гувернадуре су настојали да добију световну власт, а владикау ограничити на духовне дужности. Били су председници главарског суда и доносили су пресуде у племенским споровима, чували су половине земаљског печата, на Скупштини главара имали су одлучујућу реч, први су потписивали скупштинске одлуке и законе из 1796. и 1798. године, водили су преписку са страним државама, организовали борбу против Турака. Падом Млетачке Републике 1797. године гувернадурство слаби и губи на значају. Укинута је 1832. године за време Петра II Петровића Његоша.

Циљ нам је да анализом извора сагледамо и дамо заокружену слику Цетињске епархије, као једне од епархија српске цркве, чије су старешине одиграле значајну улогу у стварању предуслова за настанак једне нововековне српске државе.

Основне хипотезе

- Цетињска епархија и Цетињски манастир, као седиште епархије и културни центар, имали су битну улогу у политичком и пре свега у духовном животу Црне Горе.

- Цетињска епархија, са владикама на челу, била је носилац идеје српске државности и државотворних тенденција које се ослањају на традицију Немањића и Црнојевића.
- Цетињске владике су имале значајну улогу у стварању и настанку Црне Горе као једне од двеју нововековних српских држава.

Метод истраживања

У току истраживања анализираћемо релевантну и доступну архивску грађу. Поред објављене грађе, истражићемо и грађу у архивским фондовима. Грађа се налази у фондовима Архивског одељења Државног музеја у Цетињу - Најстарија грађа за историју Црне Горе; Историјског архива у Котору - Збирка писама црногорских владика 1766-1842, фонд Централне комисије привремене владавине уједињених покрајина Црне Горе и Боке Которске-Котор (1813-1814), фондови из периода Млетачке, Аустријске, Руске и Француске управе Боком Которском; Архиву Српске академије наука и уметности - Заоставштина Јована Томића, као и фондови у Архиву Србије- Митрополија Београдска, збирке Мике Петровића и Андрије Лубурића.

Анализираћемо и литературу у којој су обрађена питања везана за тему рада користећи се библиотечким фондовима Народне библиотеке Србије, Библиотеке Историјског института, Универзитетске библиотеке Светозар Марковић у Београду, Библиотеке одељења за историју Филозофског факултета у Београду.

Структура рада

I Увод

- тема и њена важност

- критички осврт на литературу и изворе
- структура дисертације
- Зетска епископија од оснивања до пресељења на Цетиње.

II Територија и организација

1. Територијална јурисдикција Цетињске епархије
2. Организација епархије
3. Цетињски манастир
4. Епархија у односу на турску власт

III Цетињска епархија до краја XVII века

1. Митрополити/епископи до 1685. године
2. Време владике Висариона Бориловића

IV Епархија за време владика Петровића-Његоша

1. Владика Данило Петровић
2. Време владика Саве и Василија
3. Положај епархије после укадања Пећке патријаршије
4. Петар I и Петар II
5. Питање духовне и световне власти
6. Епархија као носилац идеје државности

V Закључак

У поглављу **Територија и организација** размотрићемо територију области Црна Гора, утврдићемо територијалну јурисдикцију Цетињске епархије, њену организацију (цркве и манастири), поседе и приходе. Посебно ћемо приказати Цетињски манастир као седиште епархије. Размотрићемо питање бирања и постављања владика. Осврнућемо се на карактер турске власти и на положај епархије.

У поглављу **Цетињска епархија до краја XVII века** даћемо преглед владика до 1685. године и посебно ћемо обрадити период владике Висариона. У том периоду

долази до зближавања Црне Горе са Млетачком Републиком, посебно у периоду Морејског рата (1684-1699). За време Морејског рата Млечани долазе на Цетиње, порушен је Цетињски манастир, а у време рата црногорска племена су скоро слободна. Турска власт практично нестаје и постаје формална, а не стварна.

У поглављу **Епархија за време владика Петровића-Његоша** обрадићемо период од владике Данила до Петра II. Данило Петровић, први владика из породице Петровић-Његош дошао је на чело епархије 1697. године. За време владике Данила долази до успостављања веза са Русијом и новчане помоћи Цетињском манастиру. Године 1718. потписан је Пожаревачки мир, којим је Млетачкој републици припао Грбаљ. У том периоду поставља се питање јурисдикције цетињских владикаа на територији Боке Которске. Као посебан део приказаћемо период владике Саве и Василија (1735-1782). У оквиру тог дела обрадићемо период Шћепана Малог (1766-1773). Посебно ћемо обрадити питање положаја Цетињске епархије после укидања Пећке патријаршије 1766. године. Посебна поглавља биће време владика Петра I и Петра II. У периоду када су ове владике биле на челу Цетињске епархије долази до пропасти Млетачке републике, присуства Француске и Аустрије у Боки Которској и до краткотрајног уједињења Црне Горе и Боке Которске (1813-1814). У време Петра I и Петра II долази до великих промена у Србији и планови за ослобођење и уједињење српског народа добијају на значају. У светлу ових околности анализираћемо и улогу Цетиске епархије у тим плановима. У овом поглављу биће обрађено и питање духовне и световне власти цетињских владика и утврђен значај епархије у формирању црногорске државности и њена улога у историји српског народа.

Архивски фондови:

- Архивско одјељење Државног музеја у Цетињу
 - Најстарија грађа за историју Црне Горе;
- Историјски архив у Котору:
 - Збирка писама црногорских владика 1766-1842,
 - Централна комисија привремене владавине уједињених покрајина Црне Горе и Боке Которске - Котор (1813-1814),

- o Канцеларија ректора и провидура Млетачке Републике - Котор 1420-1797.
- o Ванредни провидури Млетачке Републике – Котор 1684-1797.
- o Прва аустријска владавина – Котор 1797-1805.
- o Руска царска управа за провинцију Боку Которску 1806-1807.
- o Француска краљевска генерална делегација провинције Боке Которске 1807-1811.
- o Француска краљевска подделегација у Будви – Будва 1807-1808.
- o Француска краљевска покрајинска благајна у Котору – Котор 1807-1810.
- o Француски краљевски администратор двију провинција –Дубровника и Боке Которске – Котор 1808-1810.
- Архив Српске академије наука и уметности:
 - o Заоставштина Јована Томића;
- Архив Србије:
 - o Митрополија Београдска
 - o Збирка Мике Петровића
 - o Збирка Андрије Лубурића

Објављени извори:

1. Антољак, Стјепан, *Неколико докумената о мисији кнеза Долгорукова у Црној Гори (1769)*, Зборник за проучавање Петра II Петровића Његоша, Цетиње 1949.
2. Бојовић, Јован, *Црногорско - руски односи 1711-1918, Руски извори о Црној Гори од краја XVII до средине XIX вијека*, Подгорица-Москва 1992.
3. Вуксан, Душан, *Преписка митрополита Василија, Саве и црногорских главара 1752-1759*, Споменик LXXXVIII, Српска краљевска академија, Београд 1938.
4. Вуксан, Душан, *Рукописи Цетињског манастира*, Зборник за историју Јужне Србије и суседних области, књ. I Скопље 1936.
5. Вуксан, Душан, *Петар I и Карађорђе - преписка*, Записи, год. I, књ. I, 2, 1927

6. Вуксан, Душан, *Преписка Петра I Петровића Његоша с војводама из устанка и с другим лицима из Србије*, Записи, год. II, књ. II, 5/6; књ. 1-2, 1928.
7. Вуксан, Душан, *Преписка Петра I Петровића Његоша с кнезом Миланом Обреновићем*, Записи, год. II, књ. II, 3, 1928.
8. Вуксан, Душан, *Преписка владике Рада са српским владарима и другим лицима из Србије*, Записи, год. II, књ. III, 1-2/3, 1928.
9. Вуксан, Душан, *Преписка владике Рада са Али-пашом*, Записи, год. IV, књ. VII, 2/3/5/6, 1930.
10. Вуксан, Душан, *Два писма Петра I*, Записи, год. IV, књ. VII, 4, 1930.
11. Вуксан, Душан, *Рукопис владике Данила*, Записи, Црна Гора и погранични Турци, Записи, год. VIII, књ. XIV, 1/2/3/4/5/6, 1935; год. IX, књ. XV, 1/2/3 /4, 1936; год. X, књ. XVII, 6, 1937.
12. Вуксан, Душан, *Неколико докумената с краја XVII вијека*, Записи, год. IX, књ. XVI, 5, 1936.
13. Вуксан, Душан, *Једно писмо попа Тоша Петру I*, Записи, год. IX, књ. XVI, 5, 1936.
14. Вуксан, Душан, *Губернатор Јован Радонић провидуру которском*, Записи, год. X, књ. XVIII, 4, 1937.
15. Вуксан, Душан, *Неколико докумената из бечких архива*, Записи, год. XIII, књ. XXIII, 3, 1940.
16. Вуксан, Душан, *Стара документа и писма*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 1, 1941.
17. Вуксан, Душан, *Додатак посланицама Петра I*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 2, 1941.
18. Вуксан, Душан, *Владика Раде мијења неке баштине*, Записи, год. X, књ. XVIII, 5, 1937.
19. Вуксан, Душан, *Посланице владике Рада*, Записи, год. X, књ. XVIII, 5/6, 1937.
20. Вуксан, Душан, *Епоха митрополита Данила (1696-1735)*, Записи, год. X, књ. XVII, 5/6, 1937; књ. XVIII, 1.
21. Вуксан, Душан, *Епоха митрополита Саве и Василија*, Записи, год. X, књ. XVIII, 2/3/4/5/6, 1937; год. XI, књ. XIX, 1/2/3/4/5/6, 1938.
22. Вуксан, Душан, *Неколико докумената из которских архива*, Записи, год. XI, књ. XIX, 2, 1938.
23. Вуксан, Душан, *Неколико докумената из которских архива*, Записи, год. XI, књ. XIX, 3/4/5/6, књ. XX, 1, 1938.

24. Вуксан, Душан, *Четири забиљеише митрополита Петра I*, Записи, год. XI, књ. XIX, 4, 1938.
25. Вуксан, Душан, *Доситеј Обрадовић Петру I*, Записи, год. XI, књ. XIX, 5, 1938.
26. Вуксан, Душан, *Политичка и друга интересантна писма из времена митрополита Петра I*, Записи, год. XI, књ. XX, 2/3/4/5/6, 1938; год. XII, књ. XXI, 1/2/3/4/5/6, 1939; књ. XXII, 1/2/3/4/5/6, 1939; год. XIII, књ. XXIII, 1/2/3/4/5/6, 1940; књ. XXIV, 1/2/3/4/5/6, 1940.
27. Вуксан, Душан, *Епоха митрополита Петра I: 1782-1830*, Записи, год. XI, књ. XIX, 1/2/3/4/5/6, 1938; књ. XX, 1/2/3/4/5/6; год. XII, књ. XXI, 1/2/3/4, 1939.
28. Данило, Владика, Сава, Владика, *Писма*, Цетиње 1996.
29. Димитријевић, Стеван, *Грађа за српску историју из руских архива и библиотека*, Споменик LIII, Српска краљевска академија, Београда 1922.
30. Драгићевић, Ристо, *Један извјештај Саве Пламенца Петру I*, јули 1818, Записи, год. XI, књ. XIX, 2, 1938.
31. Драгићевић, Ристо, *Рукопис владике Данила*, Записи, год. XI, књ. XIX, 2, 1938.
32. Драгићевић, Ристо, *Два Његошева писма*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 1, 1941.
33. Драгићевић, Ристо, *Неколико нових докумената од 1748. до 1834. године*, Историјски записи, год. II, књ. III, 1-2, 1949.
34. Драгићевић, Ристо, *Документа из архиве црногорских гувернадуре*, Историјски записи, год. II, књ. III, 5-6, 1949; год. II, књ. IV, 1-3/4-6, 1949; год. III, књ. V, 1-3/4-6, 1950; књ. VI, 7-9/10-12
35. Драговић, Марко, *Материјал за историју Црне Горе*, Споменик XXV, Српска краљевска академија, Београд 1895.
36. Драгићевић, Ристо, *Тестамент митрополита Петра I*, Записи, год. XXIII, 1-6, 1940
37. Драговић, Марко, *Прилози за историју Црне Горе и Боке Которске почетком XIX стољећа из петроградског државног архива*, Споменик XXXI, Српска краљевска академија, Београд 1898.
38. Ђурђевић, Бранислав, *Дефтери за црногорски Санџак из времена Скендер бега Црнојевића*, Сарајево 1952.
39. Ђурђевић, Бранислав, *"Црковне баштине" и "властели црногорски" у два црногорска документа из XVII века*, Југословенски историјски часопис, бр. 2, Београд 1964.

40. Ивић, Алекса, *Непознати ћирилски документи из 17, 18. и 19. стољећа*, Записи, год. XIII, књ. XXIII, 5, 1940.
41. Јачов, Марко, *Списи конгрегације за пропаганду вере у Риму о Србима*, 1622-1644, Београд 1986.
42. Јачов, Марко, *Списи тајног ватиканског архива XVI-XVIII века*, Београд 1983.
43. Jačov, Marko, *Le missioni cattoliche nei Balcani durante la guera di Candia (1645-1669)*, Vatikan 1992.
44. Мијушковић, Славко, *Једно оригинално писмо владике Василија на латинском језику*, Историјски записи, год. XVIII, књ. XXII, 2, 1965.
45. Миловић, Ђорђе, *Нека писма владике Саве и Василија Петровића*, Историјски записи, год. X, књ. XIII, 1-2, 1957.
46. Миловић, Јевто, *Зборник докумената из историје Црне Горе (1685-1782)*, Цетиње 1956.
47. Миловић, Јевто, *Писма Петра I Петровића Његоша*, Историјски записи, год. III, књ. V, 4-6; књ. VI, 7-9/10-12, 1950.
48. Миловић, Јевто, *Из необјављене Његошеве преписке*, Историјски записи, год. I, књ. I, 1-2/3-4/5-6, 1948; књ. II, 1-2.
49. Милошевић, Милош, *Хајдуци у Боки Которској 1648-1718*, Титоград 1988.
50. Никчевић, Томица, Павићевић, Бранко, *Црногорске исправе XVI-XIX вијека*, Цетиње 1964.
51. Онганиа, Фернандо (проређивач), *Црна Гора-извјештаји млетачких провидура (1687-1753)*, Подгорица 1998.
52. Петровић, Растислав, *Односи Русије са Црном Гором у XVIII веку-трагом докумената-*, Београд 1998.
53. Поповић, Петар, *Један уговор мира из 1808. године*, Записи, год. III, књ. V, 1-2, 1929.
54. Петар I, Владика, *Пјесме, писма, посланице*, Цетиње 1996.
55. Руварац, Димитрије, *О Василију Петровићу владици црногорском*, Споменик XXXIII, Српска краљевска академија, Београ 1898.
56. Станојевић, Глигор, *Писма црногорских и брдских главара Млечанима између кандијског и морејског рата*, Историјски записи, год. XX, књ. XXIV, 2, 1967.
57. Чолић, Љиљана, *Турски документи за историју српске православне цркве-фонд Глише Елезовића*, Приштина 1996.

58. Шеровић, Петар, *Једно писмо попа Вука Станишића из Његуша 1735*, Историјски записи, год. IX, књ. XII, 1-2, 1956.
59. Шћепановић, Милован, *Приновљене посланице Митрополита Петра I*, Историјски записи, год. XXXII, књ. XL, 3, 1979.

Литература:

1. Бакић, Митар, *Црна Гора под управом владика*, Подгорица-Цетиње 1995.
2. Богетић, Љубинка, *О установи станка у Црној Гори XVIII и XIX века*, Историјски записи, год. XV, књ. XIX, 2, 1962.
3. Бојовић, Јован, *Уједињење Црне Горе и Боке Которске 1813. године*, Историјски записи, год. XXXVI, 3-4, 1983.
4. Божић, Иван, *О пропасти манастира Св. Михаила на Превлаци*, Анали Филозофског факултета, књ. VII, Београд 1967.
5. Винавер, Вук, *Црна Гора, Скадар и Дубровник крајем XVIII века*, Историјски записи, год. IX, књ. XII, 1-2, 1956.
6. Вешовић, Радослав, *Улога црквених поглавара у историји Црне Горе*, Андријевица 1998.
7. Владан, Ђорђевић, *Европа и Црна Гора*, Београд 1912.
8. Владан, Ђорђевић, *Црна Гора и Аустрија у XVIII веку*, Београд 1912.
9. Владан, Ђорђевић, *Црна Гора и Аустрија (1814-1894)*, Београд 1924.
10. Влачић, Љубо, *Забрана у Аустрији хаџилука светом Петру Цетињском*, Записи, год. IV, књ. VII, 4, 1930.
11. Влачић, Љубо, *Забрана свечаног дочека Његошу у Далмацији на повратку из Русије са посвећења за епископа*, Записи, год. IV, књ. VI, 6, 1930.

12. Влацић, Љубо, *Спор митрополита Петра I са Аустријом за посјед манастира Стањевић*, Записи, год. XI, књ. XX, 1, 1938.
13. Вуксан, Душан, *Проглашење митрополита Петра I за свеца*, Цетиње 1930.
14. Вуксан, Душан, *Владика Раде и скадарски везири*, Цетиње 1936.
15. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1804. години*, Београд 1938.
16. Вуксан, Душан, *Петар I Петровић Његош и његово доба*, Цетиње 1951.
17. Вуксан, Душан, *Рукописи манастира Пећке Патријаршије и Цетињског манастира*, Скопље 1925.
18. Вуксан, Душан, *Владика Раде и Али-паша Ризванбеговић*, Записи, год. I, књ. I, 3, 1927.
19. Вуксан, Душан, *Књига ктитора и приложника манастира Цетињског*, Записи, год. I, књ. I, 6, 1927.
20. Вуксан, Душан, *Проглашење митрополита Петра I за свеца*, Записи, год. IV, књ. VI, 1, 1930.
21. Вуксан, Душан, *Каталог Зетских и Црногорско-приморских епископа и митрополита*, Записи, год. VIII, књ. XIV, 1935.
22. Вуксан, Душан, *Један гранични спор са Аустријом из год. 1817*, Записи, год. VI, књ. X, 6, 1936.
23. Вуксан, Душан, *Финансије владике Рада*, Записи, год. VI, књ. 2, 1936.
24. Вуксан, Душан, *Владика Раде и скадарски везири*, Записи, год. VII, књ. XII, 2, 1936.
25. Вуксан, Душан, *Када и како је укинута гувернардурство у Црној Гори*, Записи, год. X, књ. XVIII, 1, 1937.
26. Вуксан, Душан, *Главарске титуле и главари у Црној Гори од XV до друге половине XIX вијека*, Записи, год. XI, књ. XIX, 1, 1938.
27. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1805. години*, Записи, год. XI, књ. XIX, 4, 1938.
28. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1806. години*, Записи, год. XI, књ. XX, 4, 1938.
29. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1807. години*, Записи, год. XI, књ. XX, 5, 1938.
30. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1808. години*, Записи, год. XI, књ. XX, 6, 1938.
31. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1812. години*, Записи, год. XI, књ. XX, 1, Цетиње 1938.
32. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1813. години*, Записи, год. XI, књ. XX, 1, 1938.
33. Вуксан, Душан, *Црна Гора у доба младости митрополита Петра I*, Записи, год. XII, књ. XXI, 3/4/5/6, 1939.

34. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1790. години*, Записи, год. XII, књ. XXII, 1, 1939.
35. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1790, 1791, и години*, Записи, год. XII, књ. XXII, 2, 1939.
36. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1809. и 1810. години*, Записи, год. XII, књ. XXII, 6, 1939.
37. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1818. и 1819. години*, Записи, год. XII, књ. XXI, 1, 1939.
38. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1820. и 1821. години*, Записи, год. XII, књ. XXI, 2, 1939.
39. Вуксан, Душан, *Дарови цетињских митрополита Пећкој Патријаршији и другим Црквама*, Записи, год. XII, књ. XXII, 4, 1939.
40. Вуксан, Душан, *Десет година из историје Црне Горе 1794-1803*, Записи, год. XIII, књ. XXIII, 1, 1940.
41. Вуксан, Душан, *Други улазак Аустријанаца у Боку и посљедице*, Записи, год. XIII, књ. XXIV, 1/2/3/4/5, 1940.
42. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1811, години*, Записи, год. XIII, књ. XXIV, 6, 1940.
43. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1822. и 1823. години*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 1, 1941.
44. Вуксан, Душан, *Црна Гора у 1824. до 1823. години*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 4, 1941.
45. Гавриловић, Андра, *Пут владике Рада у Беч 1844*, Записи, год. XIV, књ. XXV, 4, 1941.
46. Герасим, Зелић, *Житије*, Београд 1988.
47. Драгићевић, Ристо, *Митрополит Петар и мирење крвне освете*, Записи, год. VIII, књ. XIV, 1935.
48. Драгићевић, Ристо, *Посвећење владике Рада за епископа*, Записи, год. X, књ. XVII, 4, 1937.
49. Драгићевић, Ристо, *Гувернадуре у Црној Гори (1717-1830)*, Записи, год. XIII, књ. XXIII, 1, 1940.
50. Драгићевић, Ристо, *Његошево укидање гувернадурства*, Историјски записи, год. II, књ. III, 1-2/3-4, 1949.
51. Драгићевић, Ристо, *Црна Гора за вријеме другог Његошевог одласка у Русију*, Историјски записи, год. V, књ. VIII, 4-12, 1952.

52. Драгићевић, Ристо, *Црна Гора крајем 1851. године*, Историјски записи, год. VI, књ. IX, 1, 1953.
53. Драгићевић, Ристо, *Црна Гора за вријеме првог Његошевог одласка у Русију*, Историјски записи, год. VIII, књ. XI, 1-2, 1955.
54. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Митрополија црногорска никада није била аутокефална*, Београд-Цетиње 1991.
55. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Србијанско-црногорска сарадња (1830-1851)*, Београд 1957.
56. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Његошев лик*, Цетиње 1963.
57. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Његошева држава и Војводина (1848-1849)*, Београд 1948.
58. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Србијанска штампа о Његошу и Црној Гори (1833-1851)*, Београд 1951.
59. Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Одређивање међуцрквеног положаја Црногорској митрополији*, Историјски записи, год. VI, књ. IX, 1, 1953.
60. Ђурђев, Бранислав, *Турска власт у Црној Гори у XVI и XVII веку*, Сарајево 1953.
61. Ђурђев, Бранислав, *Ситни прилози из историје Црне Горе у XV и првој половини XVI вијека*, Сарајево 1954.
62. Ђурђев, Бранислав, *О црногорском збору у првој половини XVII века*, Сарајево 1963.
63. Ђурђев, Бранислав, *О одласку црногорског владике Пахомија у Цариград у другој половини XVI века*, Београд 1951.
64. Ђурђев, Бранислав, *О неким проблемима историје Црне Горе у XVI и XVII веку*, Историјски записи, год. XII, књ. XVI, 3-4, 1959.
65. Зиројевић, Олга, *Поседи манастира у скадарском санџаку*, Нови Пазар 199?
66. Зиројевић, Олга, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984.
67. Јакшић, Гргур, *Зетски митрополит Данило I и ослобођење Црне Горе*, Београд 1896.
68. Јакшић, Гргур, *Преписка Илије Гарашићина (1839-1849)*, Београд 1950.
69. Јовановић, Јагош, *Везе Црне Горе са Русијом од друге половине XVI вијека до данас*, Историјски записи, год. I, књ. II, 3-4, 1948.
70. Јовићевић, Владимир, *Посланице митрополита Петра I Петровића као историјско правни извор*, Историјски записи, год. LXIII, 3-4, 1990.

71. Кланчић, Љубица, *Његошева мисија у Бечу 1850. године*, Историјски записи, год. XIV, књ. XVIII, 1, 1961.
72. Ковијанић, Ристо, *Помен о поријеклу владике Данила*, Историјски записи, год. XII, књ. XV, 2, 1959.
73. Лекић, Душан, *Спољна политика Петра I Петровића Његоша(1784-1830)*, Цетиње 1950.
74. Лучић, Чедомир, *Митрополит Петар I Петровић*, Титоград 1991.
75. Љушић, Радош, *Српска државност 19. века*, Београд 2008.
76. Медаковић, Милорад, *Владика Данило*, Цетиње-Подгорица 1997.
77. Медаковић, Милорад, *Петар Петровић Његош: последњи владајући владика црногорски*, Нови Сад 1882.
78. Меденица, Радослав, *Оснивање француског конзулата у Црној Гори 1808*, Записи, год. II, књ. II, 5, 1928.
79. Мијушковић, Славко, *Политички маневри гувернадуре Јована Радонића*, Историјски записи, год. VI, књ. IX, 1, 1953.
80. Мијушковић, Славко, *Повод и последице једне посланице владике Саве православцима у Котору*, Историјски записи, год. XII, књ. XVI, 3-4, 1959.
81. Милаш, Никодим, *Православно црквено право*, Задар 1890.
82. Милаш, Никодим, *Православна Далмација*, Шибеник 2004.
83. Миловић, Ђорђе, *Дјелатност млетачких власти у вези доласка пећког патријарха Атанасија у приморје почетком 1749. године*, Историјски записи, год. IX, књ. XII, 1-2, 1956.
84. Миловић, Јевто, *Његошев боравак у Бечу 1836. и 1837. и његов покушај да пође у Париз*, Историјски записи, год. VII, књ. X, 1, 1954.
85. Миловић, Јевто, *Данак за 1843. у Црној Гори и плате црногорским нахијама од 1843. до 1845*, Историјски записи, год. VII, књ. X, 2, 1954.
86. Миловић, Јевто, *Титуле владика Петровића*, Историјски записи, год. LX, књ. I, 1987.
87. Миловић, Јевто, *Петар II Петровић Његош*, 1984.
88. Мирковић, Мирко, *Правни положај и карактер српске цркве под турском влашћу (1459-1766)*, Београд 1965.
89. Митровић, Чедомиљ, *Црквено право - кратак преглед*, Београд 1913.
90. Пејовић, Ђоко, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981.
91. Петровић, Растислав, *Шћепан Мали-загонетка историје*, Београд 1992.

92. Петровић, Растислав, *Шћепан Мали: загонетка је решена*, Београд 2001.
93. Поповић, Петар, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1951.
94. Поповић, Петар, *Односи Србије и Црне Горе у XIX веку (1804-1903)*, Београд 1987.
95. Поповић, Петар, *Два француска плана за напад на Црну Гору 1811. године*, Записи, год. IV, књ. VII, 4, 1930.
96. Пузовић, Петар, *Ко је хиротонисао цетињске митрополите*, Прилози за историју СПЦ, Ниш 1997.
97. Радонић, Јован, *Римска курија и јужнословенске земље: од XVI до XIX века*, Београд 1950.
98. Радонић, Јован, *Рад на унији Црногорског приморја у првој половини XVII века*, Историјски записи, год. VII, књ. X, 2, 1954.
99. Руварац, Иларион, *Монтенегрина: прилози историји Црне Горе*, Сремски Карловци 1897.
100. Слијепчевић, Ђоко, *Историја српске православне цркве*, књ. 1-3, Београд 1991.
101. Стаматовић, Александар, *Кратка историја Митрополије црногорско-приморске са шематизмом за 1999. годину*, Цетиње 1999.
102. Стаматовић, Александар, *О аутокефалности црногорске цркве*, Стварање бр. 3/4/5, Подгорица 1995.
103. Станојевић, Глигор, *Историја Црне Горе*, том 3, Титоград 1975.
104. Станојевић, Глигор, *Митрополит Василије Петровић и његово доба 1740-1766*, Београд 1979.
105. Станојевић, Глигор, *Црна Гора пред стварање државе 1773-1796*, Београд 1962.
106. Станојевић, Глигор, *Црна Гора у доба владике Данила*, Цетиње 1955.
107. Станојевић, Глигор, *Црна Гора у XVI и XVII*, Цетиње 2007.
108. Станојевић, Глигор, *Шћепан Мали*, Београд 1957.
109. Станојевић, Глигор, *Црна Гора у доба кандиског рата (1645-1669)*, Београд 1953.
110. Станојевић, Глигор, *О везама Боке и Црне Горе у XVI веку*, Београд 1953.
111. Станојевић, Глигор, *Нови подаци о турско-црногорском рату 1712*, Титоград 1973.
112. Станојевић, Глигор, *Једна концепција о црногорском збору у XVIII вијеку*, Београд 1975.

113. Станојевић, Глигор, *Прилози за историју Црне Горе и Боке Которске у првој половини XVII вијека*, Београд 1956.
114. Станојевић, Глигор, *Шта је црногорски збор у првој половини XVII вијека*, Сарајево 1964.
115. Станојевић, Глигор, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима XVI-XVIII века*, Београд 1970.
116. Станојевић, Глигор, *Појава Шћепана Малог у Црној Гори и интересовање страних сила за њега*, Историјски гласник, Београд 1951.
117. Станојевић, Глигор, *Венеција и аустро-црногорски односи крајем XVIII века*, Историјски записи, год. VII, књ. XI, 1-2, 1955.
118. Станојевић, Глигор, *Пут архимандрита Василија Петровића у Венецију 1774. године*, Историјски записи, год. XI, књ. XIV, 1-2, 1958.
119. Стојановић, Петар, *Неки проблеми положаја и улоге цркве и црквене организације у Црној Гори*, Историјски записи, год. XXVI, књ. XXX, 3-4, 1973.
120. Томановић, Лаза, *Владика Петар I у Боки*, Записи, год. IV, књ. VII, 4, 1930.
121. Томић, Јован, *Из историје Црне Горе, 2 расправе: Цетињски владика Висарион (1685-1692) и Бадње вече и истрага потурица у Црној гори 1709*, Земун 1901.
122. Томић, Јован, *О црногорском устанку у почетку морејског рата*, Нови Сад 1903.
123. Томић, Јован, *Црна Гора за морејског рата (1684-1699)*, Београд 1907.
124. Тричковић, Радмила, *Српска православна црква средином XVII века*, Глас САНУ, 2, Београд 1980.
125. Шкеровић, Никола, *Из односа Црне Горе и Србије 1830*, Историјски записи, год. X, књ. XIII, 1-2, 1957.
126. Шкеровић, Никола, *Из односа Црне Горе и Србије тридесетих година 19. вијека*, Историјски записи, год. XV, књ. XIX, 3-4, 1962.

Реферат

Милица Ђорђевић пријавила је докторску тезу под насловом *Цетињска епархија од 1499. до 1852. године* о којој комисија има част да поднесе следеће мишљење.

Различити сегменти историје Цетињске епархије били су предмет обраде у историјској науци, пре свега у делима посвећеним историји Црне Горе од 16. до краја прве половине 19. века, али монографија о Цетињској епархији као установи до сада није написана. Тема је значајна због чињенице да је на територији те епархије и проистичући из ње, у 19. веку настала једна држава српског народа – Црна Гора. Хронолошки оквир теме обухвата период од нестанка последњег остатка српске средњовековне државности у Зети 1499. до установљавања световног облика врховне власти у Црној Гори, Књажевства, 1852.

Докторска дисертације Милице Ђорђевић биће структурирана тематски и хронолошки. Након краћег Увода у коме ће бити представљен историјат Зетске епископије од оснивања до пада Зете под турску власт, кандидаткиња ће пажњу посветити територијалној јурисдикцији Цетињске епархије и њеној унутрашњој организацији. У том смислу ће дефинисати распрострањавање области под називом Црна Гора и распрострањавање Цетињске епархије. Утврдиће цркве и манастире који су јој припадали и покушаће да утврди њихове поседе и приходе. Посебно ће се осврнути на Цетињски манастир као седиште епархије. Врло важни делови рада односиће се на начин постављања и бирања владика, њихове титуле, на положај епархије у оквиру Српске патријаршије и на однос турске власти према владикама и према епархији уопште. Ово прво поглавље рада биће тематско и обухватиће ће читав период наведен у наслову дисертације.

У наредној целини кандидаткиња ће обрадити историју епархије од 1499. до краја 17. века. Изнеће преглед цетињских владика и њихове делатности у епархији, а посебно ће апострофирати период владике Висариона Бориловића. Он је од значаја јер тада долази до зближавања Црне Горе са Млетачком Републиком, посебно у периоду Морејског рата (1684-1699). За време Морејског рата Млечани долазе на Цетиње, порушен је Цетињски манастир, а у време рата црногорска племена су скоро слободна. Турска власт практично нестаје и постаје формална, а не стварна.

Треће поглавље рада обухватиће време владика из породице Петровић-Његош. Данило Петровић дошао је на чело епархије 1697. године. За време владике Данила успостављају се везе са Русијом која, између осталог, пружа новчану помоћ Цетињском манастиру. Пожаревачки миром 1718. године Млетачка република долази у посед

Грбља. Сем тога, у делу Црне Горе, под утицајем Венеције долази до установљавања гувернадурства, тј. световне власти. Стога ће бити неопходно да се истражи однос између гувернадуре и цетињских владика, као представника духовне власти. У 18. веку јавља се проблем јурисдикције цетињских владика на територији Боке Которске који ће бити засебно третиран. Као посебан део кандидаткиња ће обрадити период владике Саве и Василија (1735-1782). Кратак али важан сегмент рада односиће се на однос владике Саве са Шћепаном Малим (1767-1773), авантуристом који је, издајући се за руског цара Петра III, успео да се наметне као апсолутни господар у Црној Гори. Положај Цетињске епархије после укидања Српске патријаршије 1766. године биће засебно обрађен, с обзиром на то да је Цетињска епархија једина наставила да функционише мимо директне управе од стране Васељенске патријаршије којој је по канонском праву припала. Посебна поглавља биће време владика Петра I и Петра II. У периоду када су ове владике биле на челу Цетињске епархије долази до пропасти Млетачке републике, присуства Француске и Аустрије у Боки Которској и до краткотрајног уједињења Црне Горе и Боке Которске (1813-1814). У време Петра I и Петра II долази до великих промена у Србији и планови за ослобођење и уједињење српског народа добијају на значају. У светлу ових околности кандидаткиња ће анализирати и улогу Цетињске епархије у тим плановима. У овом поглављу биће обрађено и питање духовне и световне власти цетињских владика и утврђен значај епархије у формирању црногорске државности и њена улога у историји српског народа.

Докторска дисертације Милице Ђорђевић засниваће се превасходно на објављеној и необјављеној архивској грађи српске и иностране провинијенције. Истраживања ће обавити у релевантним архивима Црне Горе (Архивско одјељење Државног музеја у Цетињу, фонд Најстарија грађа за историју Црне Горе и Историјски архив у Котору, фондови Збирка писама црногорских владика 1766-1842, Централна комисија привремене владавине уједињених покрајина Црне Горе и Боке Которске - Котор (1813-1814), Канцеларија ректора и провидура Млетачке Републике - Котор 1420-1797, Ванредни провидури Млетачке Републике – Котор 1684-1797. и други) и Србије (Архив САНУ, Историјска збирка, и Архив Србије, збирке Мите Петровића и Андрије Лубурића и фонд Београдске митрополије). Кандидаткиња ће користити библиотечке фондове Народне библиотеке Србије, Библиотеке Српске академије наука и уметности, Библиотеке Историјског института, Библиотеке Архива Србије, Библиотеке Одељења за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду и Универзитетске библиотеке Светозар Марковић у Београду. Од објављене историјске грађе користиће многобројне збирке докумената о историји Црне Горе, приређене од стране Душана Вуксана, Јевта Миловића, Петра Поповића и других. Такође ће користити релевантне

збирке архивске грађе иностране провинијенције, пре свега млетачке, као и сву доступну домаћу и страну литературу.

У Београду
25. фебруара 2010.

Чланови комисије
проф. др Радослав Љушић

проф. др Александар Фотић

доц. др Милош Јагодић

проф. др Војин Дабић, ментор